

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Disputatio I. De existentia & essentiæ Angelorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

TRACTATUS TERTIUS.³¹¹ DE ANGELIS.

DISPUTATIO PRIMA.

DE EXISTENTIA ET ESSENTIA ANGELORUM.

ARTICULUS PRIMUS,

Utrum existant Angeli.

NGELOS existere, ex Ethnicis sapientibus plures agnovere, ut Orpheus apud Clementem Alexandrinum, lib. 5. Stro, ubi leguntur hæc illius carmina:

Candentique tue sedi permulta laborans

Adstat Angelicus populus, quæ maxima cura Mandata est hominum.

Et Plato in Timæo, & alibi, Angelos Dæmonas appellans. Negaverunt autem Sadducæi, ut testatur Lucas Evangelista, Act. c. 23. Sadducæi, inquit, dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum. Sed contra illos sit

R E S P O N S I O.

Existunt Angeli.

Est de fide, & prob. 1. ex Scriptura, quæ Angelos existere, clarè docet innumeris locis. Sit unus ad instar omnium, Hebr. c. 1. ubi Apostolus sic loquitur: *Ad quem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis, quoad usque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratorii Spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis.*

Prob. 2. Ex unanimi consensu Patrum. Pro omnibus sit S. Augustinus, enarratione in Psal. 103. ubi sic ait: *Quamvis non videamus apparitionem Angelorum... tamen esse Angelos novimus ex fide, & multis apparuisse scriptum legimus & tenemus, nec inde dubitare fas nobis est. Spiritus autem Angeli sunt; & cum spiritus sunt, non sunt Angeli: cum verò mittuntur, sunt Angeli: Angelus enim officii nomen est, non nature: quævis enim nature, Spiritus est: quævis officium, Angelus est. Ex eo quod est, Spiritus est: ex eo quod agit, Angelus est.*

A R T I C U L U S II.

Utrum Angeli sint substantiæ completæ, insensibiles, intellectuales, & libero arbitrio præditæ.

R E S P O N S I O I.

Angeli sunt substantiæ completæ, insensibiles.

Prob. Angeli sunt spiritus. Sed nomine spiritus, intelligitur substantia completa, invisibilis & insensibilis. Ergo, &c. Minor à nemine non admittitur. Major verò prob. 1. ex Apostolo Hebr. c. 1. ubi de Angelis loquens, ait: *Nonne omnes sunt administratorii Spiritus?* 2. Ex S. Augustino, enarr. in Psal. 103. Spiritus, inquit, Angeli sunt... Quævis nomen ejus (Angeli,) Spiritus est... ex eo quod est, Spiritus est. Idem planè sentiunt alii Patres.

R E S P O N S I O II.

Angeli sunt substantiæ intellectuales.

Est de fide, & prob. 1. ex Scriptura, quæ manifestè attribuit Angelis proprietates & actiones, quæ non nisi creaturæ intellectuali convenire possunt, *Simonet Theol. Tom. I.*

quales sunt laudare Deum: nam Psal. 148. dicitur: *Laudate eum omnes Angeli ejus.* Adorate Deum: nam Psal. 96. dicitur: *Adorate eum omnes Angeli ejus.* Et Hebr. c. 1. Cum iterum introducit primogenitum in orbem terra, dicit: *Et adorent eum omnes Angeli ejus.* Videre intuitivè divinam essentiam: nam Matth. c. 18. dicitur: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Custodire homines: nam dicitur Psal. 90. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Homines alloqui, eosque instruere: nam dicitur Zacharia c. 1. *Dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi, quid sint hæc.*

Prob. 2. autoritate Patrum. Pro omnibus sit S. Augustinus, lib. 22. de Civ. cap. 1. ubi sic ait: *Ipse (Deus) est, qui in principio condidit mundum, plenum bonis omnibus visibilibus, atque intelligibilibus rebus, in quo nihil melius instituit, quam Spiritus, quibus intelligentiam dedit, & suæ contemplationis habiles capacesque sui præstitit, atque una societate devinxit, quam sanctam & supernam dicimus civitatem, in qua resideant, in qua sustententur, beatique sint.* Juxta S. Doctorem, Angeli capaces sunt ineundæ societatis cum Deo, & eum intuitivè contemplandi; eumque intuitivè contemplando, eadem, qua ipse fruitur, beatitudine fruendi. Ergo, &c.

R E S P O N S I O III.

Angeli sunt substantiæ libero arbitrio præditæ.

Est de fide, & prob. 1. Capaces sunt culpæ moralis, & demeriti apud Deum. Nam Job cap. 4. dicitur: *In Angelis suis reperit pravitatem.* Et 2. Petri c. 2. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.* 2. Capaces sunt sanctitatis, justitiæ, & meriti apud Deum: nam si mali Angeli æternam beatitudinem peccando demeriti sunt, eam bonos Angelos, mandata divina liberè servando, meritos esse, extra controversiam est.

3. Angelos liberos esse libertate arbitrii, unanimi consensu docent Patres. Pro omnibus hic sint S. Augustinus loco proximè citato, ubi post verba jam laudata, sic prolequitur: *Liberum arbitrium eidem intellectuali nature tribuit tale, ut si vellent deservere Deum, beatitudinem scilicet suam, continuo miseria esset secutura. Qui cum præficeret Angelos quosdam per elationem, quæ ipsi sibi ad beatam vitam sufficere vellent, tanti boni desertores futuros, non eis ademit, hanc potestatem, potentius & melius esse judicans etiam de malis benefacere, quam mala esse non finire.* Et S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum Diaconum c. 4. ubi hæc habet: *Quos (Angelos) ita creavit (Deus) ut etiam præ se ipsis illum diligerent... Ut autem hæc dilectio haberet justam & congruam laudem, voluntatis quoque eis tribuit libertatem: ut esset eis possibile, sive ad eum qui supra eos est, intentionem sanctæ dilectionis erigere, sive ad se, vel ad ea quæ infra eos sunt, prave cupiditatis semetipsos pondere declinare.*

Accedit etiam ratio convincens. Nam omnis, sicut & sola, substantia intellectualis est libera libertate arbitrii. Atqui Angeli, ut probatum est, sunt substantiæ intellectuales. Ergo, &c. Sic argumentatur S. Thomas 1. p. q. 59. ar. 3. in O. Solum, inquit, id quod habet intellectum, potest agere judicio libero, in quantum cognoscit universalem rationem boni: ex qua potest judicare hoc vel illud esse bonum. Unde ubicumque est intellectus, ibi est liberum arbitrium. Et sic patet liberum arbitrium esse in Angelis etiam excellentius, quam in hominibus, sicut & intellectum.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli sint substantia natura superiores hominibus.

Angelos non esse natura superiores hominibus, docuit S. Augustinus pluribus locis, nempe lib. de quantitate animae, c. 34. ubi sic loquitur: *Audisti quanta vis sit anima & potentia, quod ut breviter colligam, quemadmodum fatendum est animam humanam non esse quod Deus est: ita presumendum, nihil inter omnia quae creavit, Deo esse propinquius (natura,) ideoque divinè ac singulariter in Ecclesia Catholica traditur, nullam creaturam colendam esse animam, sed ipsum tantummodo rerum, quae sunt, omnium Creatorem. . . . Quidquid enim anima colit ut Deum, necesse est ut melius esse quam se ipsam putet. . . . Eorum autem quae Deus creavit, quiddam est deterius anima, quiddam par; deterius, ut anima pecoris; par, ut Angeli; melius autem nihil.*

Lib. 3. de lib. arb. c. 11. sic ait: *Tales sunt optima & sancta & sublimes creaturae celestium vel supercaelestium potestatum, quibus solus Deus imperat, universus autem mundus subiectus est. . . . Anima etiam sunt rationales, & illis superioribus officio quidem impares, sed natura pares.* Lib. 83. qu. 54. hæc habet: *Quod est omni anima melius, id Deum dicimus. . . . nec quidquam est melius rationali anima, nisi Deus.* Denique sic loquitur lib. 3. contra Maximinum c. 25. *Natura hominis, quae mente rationali & intellectuali creaturas ceteras antecedit, Deus solus maior est.*

S. Augustinum sequitur S. Bernardus lib. 5. cap. 3. de consider. Tui portio, inquit, spiritus est, quo superius quidpiam frustra queris, quod non sit spiritus. Porro spiritus est Deus, sunt & Angeli sancti, & hi supra te. Sed Deus natura, Angeli gratia superiores sunt. Unum siquidem tui & Angeli optimum, ratio est. Deus vero non sui aliquid optimum habet, unum optimum totus.

RESPONSIO.

Angeli sunt substantia natura superiores hominibus. Prob. 1. ex Script. Nam dicitur Job c. 41. *Non est super terram potestas, quae comparetur ei (Satanæ.)* Et 2. Petri c. 2. *Angeli (mali) fortitudine & virtute cum sint maiores, non portant adversum se execrabile iudicium.* Unde sic argumentor. Ille natura superior est, qui superior est naturali potentia, fortitudine, & virtute: ubi enim proprietates naturales excellentiores sunt, ibi naturam excellentiorem esse necesse est. Atqui Angeli naturali potentia, fortitudine, & virtute superiores sunt hominibus. Ergo, &c. Major probata est. Minor negari non potest: cum enim Scriptura locis laudatis loquatur de malis Angelis, quibus post peccatum superfuerunt sola naturalia, eam de naturali potentia, fortitudine, & virtute loqui dubium esse non potest. Textibus laudatis addi possunt hæc Psalmi 8. verba: *Minuisti eum paulò minus ab Angelis.* Quibus verbis ostendit Apostolus Hebr. 2. Christum secundum naturam humanam Angelis inferiorem esse.

Prob. 2. ex S. Augustino tract. 110. in Joan. in fine ubi sic ait: *Cum noverimus bonorum omnium creatorem reparandis Angelis malis nihil gratia contulisse: cur non potius intelligimus, quod tanto damnabilior eorum iudicata sit culpa, quanto erat natura sublimior? Tanto enim minus, quam nos, peccare debuerunt, quanto meliores nobis fuerunt. . . . Hoc itaque nobis magnum bonum confert, qui dilexit nos sicut dilexit Christum, ut propter ipsum, cuius membra nos esse voluit, equales (adoptione divina) Angelis sanctis simus, qui & natura inferiores conditi sumus, &c.* Et lib. 11. de Civ. c. 15. ubi hæc habet: *Angelica creatura omnia cetera, quae Deus condidit, natura dignitate precedit.* S. Augustino adjungo Angelicum Doctorem loco proxime citato, ubi expressè dicit in Angelo intellectum & voluntatem excellentiores esse, quam in homine. At excellentiores intellectus & vo-

luntas non possunt esse nisi in excellentiore natura. Ergo, juxta Angelicum Doctorem, Angelus excellentioris est naturæ, quam homo.

Dices. S. Augustinus lib. 3. contra Maxim. c. 25. illud Psal. 8. *Minuisti eum paulò minus ab Angelis,* docet dictum esse de Christo, non propter naturam humanam à Verbo assumptam; sed propter passionem. Propter quid dictum sit, inquit, *Minuisti eum modico minus, quam Angelos,* aperuit Scriptura, ubi legitur: *Cum autem modico minus, quam Angelos, minoratum vidimus Jesum propter passionem mortis; non ergo propter naturam hominis, sed propter passionem mortis.* Natura vero hominis . . . Deus solus est maior.

Resp. breviter, dicendum esse propter textus in Prob. 2. allegatos, S. Doctorem mutasse tandem sententiam; & tandem excellentiorem in Angelo, quam in homine, naturam agnovisse. Quod confirmari potest ex eo quod lib. 1. Retract. c. 26. corrigit id, quod dixerat lib. 83. qu. 54. non scilicet id Deum dicere, quod omni anima melius est. Ubi, inquit, quod dixi, quod autem est omni anima melius, id Deum dicimus; magis dici debuit, omni creato spiritui melius.

ARTICULUS IV.

Utrum Angeli sint substantia incorporea, & expertes omnis compositionis ex materia & forma.

Nota. Corporeum dupliciter accipi potest, propriè scilicet, & impropriè. Corporeum propriè dicitur illud, quod habet molem, hoc est, quod habet partes extra partes, correspondentes diversis partibus loci. Corporeum impropriè dicitur illud, quod non est nihil, sed veram & realem entitatem habet, sive in se ipso, sive in alio subsistat; quo sensu omnis substantia, sive completa sive incompleta, omneque accidens physicum est aliquid corporeum, nequidem ipso Deo excepto. Potest etiam impropriè dici corporeum, quod loco determinato & finito circumscribitur, & mutationi obnoxium est, quo sensu omnes omnino creaturæ corporeæ sunt, solus vero Deus incorporeus est: cum solus sit immensus, & summe incommutabilis.

Hanc doctrinam tradit S. Augustinus epist. 28. ad Hironimum, ubi hæc habet: *Si corpus est omnis substantia, vel essentia, vel si quid aptius nuncupatur id quod aliquo modo est in seipso, corpus est anima. Item si eam solam incorpoream placet appellare naturam, quæ summe incommutabilis & ubique tota est, corpus est anima, quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine sistitur vel movetur, ut majore sui parte majorem locum occupet, & brevior brevior, minusque sit in parte, quam in toto, non est corpus anima.*

Ecce præter corporeum propriè & strictè dictum, distinguit S. Doctor duplicem sensum, in quo latè & impropriè dici potest aliquid corporeum, & in quorum primo Deus ipse corporeus est. Fatetur autem, quod sanè verum est, in hoc utroque sensu corpoream esse animam rationalem; sed negat esse, si corporeum propriè & strictè sumitur, pro eo scilicet quod habet molem. Similiter Angelos latè & impropriè utroque sensu corporeos esse, extra controversiam est; sed quaeritur utrum etiam corporei sint propriè & strictè loquendo? quod est quaerere utrum habeant molem, seu utrum eorum substantia habeat partes extra partes, diversis loci partibus correspondentes? Pro quo

Duplex hic distinguenda est sententia, à nobis impuganda. Prima docet Angelos esse omnino corporeos.

1. Pro hac sententia citari potest Tertullianus, qui corpus esse animam credidit, ut refert S. Augustinus lib. 10. de Civ. cap. 25. Præterea lib. 2. contra Marcionem c. 8. docet animam hominis constare esse

esse ex subtiliori materia, quam Angelos. *Imago*, inquit, & *similitudo Dei*, nempe anima humana, fortior Angelo; sed *afflatus Dei*, ex quo anima humana constat, generosior spiritui materiali, quo Angeli confiterunt. Qui facit, inquit, spiritus Angelos, apparitores flammam ignis.

2. Macarius senior, S. Antonii discipulus, hom. 4. ubi sic loquitur: Corpus induit, . . . Deus . . . ut cum adspectabilibus suis creaturis conjungi posset, ut puta Sanctorum animabus, & Angelorum. . . Nam unum quodque pro sua natura corpus est, Angelus, anima, demon. Quoniam etsi subtilia sint, nihilominus in subsistentia, & figura, & imagine, secundum tenuitatem naturae suae, corpora sunt subtilia: quemadmodum subsistentia corpus istud crassum est.

3. Cassianus collat. 7. c. 13. Licet pronuntiemus, inquit, nonnullas esse spirituales naturas, ut sunt Angeli, Archangeli, ceteraque virtutes, ipsa quoque anima nostra, vel certe aer iste subtilis; tamen incorporea nullatenus aestimanda sunt; habent enim secundum se corpus; licet multo tenuius, quam nos.

4. Arnobius in disputatione cum Serapione de Deo trino uno. Quidquid, inquit, mensuram habet, corpus est, non humanis, sed divinis oculis patens . . . incorporeus Deus solus est . . . quomodo non corporea esse dignoscitur anima?

5. Joannes Thessalonicensis, in dialogo, qui lectus est in septima Synodo Aet. 5. Solummodo, inquit, Deus incorporeus . . . intelligibiles autem creature nequaquam ex toto sunt incorporeae . . . Quoniam autem non sunt ut nos corporei (Angeli), utpote ex quatuor elementis & crassa illa materia, nemo tamen vel Angelos, vel demones, vel animas dixerit incorporeas.

6. Denique pro hac sententia citari possunt ii omnes, qui non solum Angelos, sed etiam animas esse corporeas sentiunt. Nam vel volunt Angelos esse substantialiter simplices, seu expertes omnis compositionis ex materia & forma substantiali; vel volunt eos compositos esse ex corpore & anima. At utrimvis velint, ab eis Angelos censei omnino corporeos, manifestum est: quod enim ex corpore & anima corporea constat, manifestum est omnino esse corporeum.

Secunda sententia docet Angelos ex parte corporeos esse, hac est, ex corpore & spiritu, vel saltem anima incorporea esse compositos. Pro hac sententia citamus, 1. Justinum Martyrem in dialogo cum Triphone, ubi ait Angelos in caelo nutriri, & vesci cibo nobis ignoto & inusitato; unde manifeste colligitur eum Angelos tenere saltem ex parte corporeos.

2. Origenem lib. 1. de Principiis c. 6. ubi ita loquitur: Nullo omnino genere intellectui meo occurrere potest, quomodo tot & tante substantiae vitam agere & subsistere sine corporibus possunt, cum solius Dei . . . id proprium sit, ut sine materiali substantia, & absque ulla corporea adjectionis societate intelligatur subsistere.

3. S. Ambrosium in lib. 2. de Abraham c. 8. ubi haec habet: Nos autem nihil materialis compositionis immune atque alienum putamus, praeter illam solam venerandae Trinitatis substantiam, quae vere pura & simplex sincere impermixtaeque natura est. Quod autem nihilominus animam teneat incorpoream esse, patet ex lib. 5. Epist. 21. ad Horontianum, ubi sic ait: Anima neque tactu aliquo comprehenduntur, neque visu corporeo videntur, & ideo preferunt illius incorporeae & invisibilis naturae similitudinem, & supergrediuntur substantia sua corpoream & sensibilem qualitatem.

4. S. Basilium in lib. de Spiritu sancto cap. 16. ubi agens de caelestibus virtutibus, hoc est, Angelis, sic ait: Substantia earum puta spiritus est aerius, aut ignis immaterialis, juxta id quod scriptum est: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem. Eapropter & in loco sunt, & sunt visibiles, dum iis qui digni sunt, apparent in specie propriorum corporum. Quoniam hac in re libi non constat: nam in hom. Quod Deus non sit auctor malorum, loquens de demone, haec habet: Natura ipsius incorporea est, secundum Apostolum dicentem: Non est no-

bis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus spiritualia nequitia.

5. S. Augustinum lib. 2. de Trin. c. 7. An Angeli, inquit, qui jam antea erant, ita mittebantur, ut ex persona Dei loquerentur, assumentes corporalem speciem de creatura corporea in usum ministerii sui, sicut cuique opus esset: aut ipsum corpus suum, cui non subduntur, sed subditum regunt, in species quas vellent accommodatas, atque aptas actionibus suis, mutantes atque vertentes secundum attributam sibi à Creatore potentiam? Et enarr. in Plal. 85. Adhuc habet, inquit, vitam utique corpus nostrum, & tamen comparatum corpori illi, quod futurum est, qualia sunt Angelorum corpora, invenitur corpus hominis mortuum, quamvis adhuc habens vitam.

6. Claudianum Mamertum lib. 3. de statu animae c. 7. Est igitur, inquit, in Gabriele & incorporeum, quo incommutabiliter Deum videat, & corpus quod vel Maria viderit, vel per quod Maria videretur, quodque subditum spiritui localiter gereret . . . satis, ut arbitror, patet beatos Angelos utriusque substantiae & incorporeos esse in ea parte, sub qua ipsis visibilis Deus est, & in ea itidem parte corporeos, qua hominibus sunt visibiles; quoniam nec Deus ab Angelo per corpus, nec Angelus ab homine sine corpore videri potest.

Dixi autem superius, spiritu vel saltem anima incorporea; nam ex iis, qui tenent Angelos ex parte corporeos, non desunt qui velint substantiam incorpoream, qua ex parte constant, non ejusdem cum anima rationali, sed excellentioris esse naturae, quam spiritum vocant. De his loquitur S. Fulgentius lib. de Trin. c. 8. ubi sic ait: Planè ex duplici eos (Angelos) esse substantia adserunt magni & docti viri, id est, ex spiritu incorporeo, quo à Dei contemplatione nunquam recedunt; & ex corpore, per quod ex tempore hominibus apparent.

Ita sensit Claudianus: nam postquam dixit lib. 1. de statu animae c. 13. Duplex ergo est angelica, sicut est humana, substantia, habens corpus totius facilitatis maximeque pulchritudinis, quod hominibus, cum jubetur, appareat; habens incorporeum, quo Deum semper videat; capite sequenti, post allqua sic profecutur: Intelligere nos oportet constare hominem ex corporeo & incorporeo, utroque in melius reformato: constare Angelum ex corpore & spiritu, praecipua inter creaturas dignitate formato. Spiritus ille namque est omni spiritu creato potentior: corpus illud de potentissimo omnium elemento sublimius.

Idem etiam tandem aliquando sensit S. Augustinum, colligo ex tract. 110. in Joan. ubi dicit naturam angelicam sublimiorem esse naturam humanam, & homines natura inferiores Angelis conditos esse. Ex lib. 11. de Civ. c. 15. ubi ait creaturam angelicam naturae dignitate praecedere cetera omnia, quae Deus condidit. Et ex lib. 1. Retractat. c. 11. ubi se ipsum reprehendit, quod in lib. 6. de Musica c. 17. Angelos animarum beatarum & sanctarum nomine vocasset. Spiritus Angelicos, inquit, sancta Scriptura nomine animarum significare non solet . . . non video quemadmodum vocabulum animarum (de Angelis) secundum Scripturas sanctas forsitan possit ostendi . . . (Angelos) habere animas nusquam me legisse in divinis eloquiis canonicisque recolo.

Ex his autem argumentor sic. Vel sensit S. Augustinus, cum libros Retractionum scriberet, Angelos non habere corpus, vel sensit eos esse corpus tantum, vel denique sensit eos constare ex duplici substantia, corporea scilicet & incorporea, quae naturae sit excellentioris, quam rationalis anima. Non primum, ut patet ex lib. 2. de Trin. cap. 7. verbis proxime n. 5. laudatis, ex quibus retractat nihil lib. 2. Retract. c. 15, quo agit de libris de Trinitate, testaturque se emendasse eos, quantum emendandos putavit. Non secundum: nam si Angelus esset corpus tantum, esset saltem natura inferior animae: ut enim dicit ipse Augustinus Enarr. in Plal. 145. Semper corpus, quoniam corpus est, infra animam est, & quævis anima vilis excellentissimo corpore excellen-

tior invenitur... *Vilis anima qualibet peccatrix melior est quolibet magno & præstantissimo corpore, non melior est meritis, sed natura.* Atqui quod Angelus natura inferior sit animæ humanæ, è diametro pugnat cum doctrina S. Augustini. Ergo tertium dici debet. His præsuppositis, ad quæstionem propositam sit

RESPONSIO I.

Angeli non sunt omnino corporei.

Est planè certa, & prob. Nam si Angelus omnino corporeus est, vel est tantum corpus simplex, seu constans ex partibus integrantes tantum, vel est compositum substantiale ex corpore & anima materiali seu corporea. Neutrum dici potest. Ergo, &c.

Prob. min. Nam utrumvis dixeris, 1. Angelus non erit substantia intellectualis, & libertate arbitrii prædita; quod est contra fidem. 2. Angelus erit natura inferior animæ hominis, ut facillè ostenditur: hominis enim animæ spiritualis est, ut dicit S. Augustinus Enarr. in Psal. 145. *Natura anima, inquit, præstantior est, quam natura corporis, excellit multum, res spiritualis est, res incorporea est, vicina est substantiæ Dei.* Et definit Conc. Later. IV. c. *Firmiter*, ubi dicitur: *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus... Pater, Filius, & Spiritus sanctus... Creator omnium invisibilium & visibilium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotentia virtute, simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales & corporeas, angelicam videlicet & mundanam; ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam.* Atqui anima spiritualis natura præstantior est corpore quolibet, ut ait S. Augustinus Enarr. in Psal. 145. verbis supra relatis, & per se clarum est. Item natura præstantior est qualibet forma seu anima materiali & corporea: quidquid enim corporeum est, ejusdem ordinis est cum corpore, adeoque ordinis inferioris est ad id omne, quod est spiritale. Ergo si Angelus omnino corporeus est, sive dicatur esse simplex corpus, sive dicatur esse substantia composita ex corpore & anima corporea, erit natura inferior animæ hominis. Quod est falsum & absurdum, ut patet ex dictis Art. 4.

RESPONSIO II.

Angeli nequidem ex parte corporei sunt, sive non constant ex duplici substantia, una scilicet corporea, & altera incorporea, sicut homines constant; sed sunt substantiæ simplices & incorporeæ.

Prob. 1. ex Script. Nam in Scripturis sacris Angeli passim vocantur Spiritus. Sic Hebr. c. 1. dicitur: *Omnes sunt administratores Spiritus.* Apocalip. c. 1. *A septem Spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt.* Et c. 4. *Septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem Spiritus Dei.* Luc. c. 10. *Spiritus vobis subiciuntur, &c.* Atqui vox Spiritus in propria acceptione substantiam simplicem & incorpoream significat, ut patet ex Joan. c. 4. ubi dicitur: *Spiritus est Deus;* & ex 1. Cor. c. 2. ubi dicitur: *Quis hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* Neque est aliqua ratio sufficiens vocem hanc in alienum sensum detorquendi pro Angelis. Ergo Angeli sunt substantiæ simplices & immateriales.

Prob. 2. ex Conc. Later. IV. c. *Firmiter*, ubi de Creatore Deo dicit simul ab initio temporis utramque de nihilo conditam ab eo esse creaturam, spirituales & corporeas, angelicam videlicet & humanam, & deinde humanam, quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Sic autem loquendo, Synodus 1. manifestè opponit creaturam spirituales creaturæ corporali. Atqui per creaturam corpoream intelligit substantias purè corporeas. Ergo per creaturam spirituales intelligit substantias purè incorporeas, adeoque dicit vel supponit substantiam angelicam esse substantiam purè incorpoream. 2. Dicit creaturam humanam medium tenere inter creaturam spirituales & corpoream, inter angelicam naturam & naturam

mundanam, seu purè corpoream; quia non ex spiritu tantum, aut ex corpore tantum, sed ex spiritu & corpore constituitur. Ergo aperte supponit & significat creaturam spirituales & angelicam spiritu tantum, corporealem verò & mundanam corpore tantum constare.

Dices. Si ita esset, jam esset de fide, quod Angeli sint omnino incorporei. Atqui hoc negant communiter Scholastici, qui post Lateranensem Synodum scripserunt, & docent, Synodum hoc loco nihil aliud definire voluisse, quam Deum esse rerum omnium autorem & creatorem; cætera verò adiecere secundum communiorum sententiam, nihil terminando circa illa. *Resp.* Si, quod Angeli sint substantiæ purè incorporeæ, nondum est de fide, saltem negari non potest sine temeritate, ut docent communiter Scholastici, à quibus quæri posset unde habeant, quod verba Concilii vim definitionis non obtineant, quod Concilium controversiam de incorporeitate Angelorum noluerit definire, nec fideles docere intenderit non solum quod Deus sit author rerum omnium, sed etiam quod Angeli sint substantiæ purè spirituales; cum hæc definitio sufficiens habere videatur fundamentum in Scriptura & traditione? Nam

Prob. 3. ex Patribus, qui magno numero docent Angelos esse incorporeos, ut Gregorius Thaumaturgus in serm. de S. Theophania. *Rex celestis, inquit, ad Joannem præcursorem suum accurrit, non Angelorum movens castra, neque præcursores sibi præmittens incorporeas potestates.*

Eusebius Cæsariensis lib. 4. *Demonstrationis Evangelicæ c. 1. Cum Deus... esset jamjam omnem rationalem creaturam in lucem producturus, inquit, incorporeas videlicet quasdam atque intelligentes & divinas potestates, Angelosque atque Archangelos, materique expertes, & ab omni parte puros spiritus, &c.*

S. Athanasius in collectione testimoniorum sacre Scripturæ de naturali, &c. *Angelus, inquit, animal est rationale, expertus materie, hymnis dicendis aptum, immortale.*

Didymus Alexandrinus in lib. 1. de Spir. Sanct. *Manifestum est, inquit, non à corporibus tantum, sed & ab incorporalibus creaturis (supple, etiam sanctificationis capacibus) extraneum esse Spiritum sanctum.* Per incorporeas autem creaturas, sanctificationis capaces, non nisi Angelos ab eo posse intelligi clarum est.

S. Gregorius Nyssenus hom. 4. de oratione dominica. *Omnis, inquit, creatura rationalis partim incorpoream, partim incorpoream naturam divisa est: est autem Angelica quidem incorporea; altera verò species, nos homines sumus.*

S. Chrysostomus hom. 22. in e. 6. Genesim. *Quomodo, inquit, rationi consonum est, Angelum incorporeum... homini invidere corpore circumamictio? ... Quanta non dementia plenum fuerit, dicere Angelos dejectos, ut cum mulieribus rem habeant, & incorporea illa natura copuletur corporibus? Propter eandem rationem, nempe quia Angeli incorporei sunt, eos concupivisse mulieres negat Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Genesim.*

Theodoretus quest. 20. in Genesim. *Si invisibile anima, inquit, imago Dei esset, multo magis Angeli, Archangeli, & universæ natura sanctæ & incorporeæ, utpote à corporibus prorsus liberatæ, invisibilem & impermixtam naturam possidentes, vocarentur imagines Dei.*

S. Damascenus lib. 2. orth. fidei c. 3. ubi sic ait: *Ipse, Deus, Angelorum opifex ac procreator est, ut qui eos ex nihilo in ortum produxerit, atque ad suam imaginem effecerit, naturam corporis expertem, velut spiritum quandam, aut ignem materia vacantem... Angelus porro est essentia intelligens, perpetuo motu, atque arbitri libertate prædita, corporis expertus, &c.*

Ex Latinis, Marius Victorinus Afer lib. 4. adversus Arium, ubi dicit Angelos, Archangelos, Thronos incorporeos esse. Lactantius lib. 7. instit. divin. c. 21. *Dicimus tantam esse Dei potestatem, ut etiam incor-*

incorporalia comprehendat, & quemadmodum voluerit afficiat. Nam & Angeli Deum metuunt, quia castigari ab eo possunt inenarrabili quodam modo; & demones reformidant Deum, quia torquentur ab eo, ac puniuntur. Quid ergo mirum, si cum sint immortales anime, tamen passibiles sint Deo? Nam cum in se nihil habeant solidum & contrectabile, à solidis & corporalibus nullam vim pati possunt; sed quia in solis spiribus vivunt, à solo Deo tractabiles sunt, cui virtus ac substantia spiritualis est.

Leo Magnus in epist. ad Turbium c. 6. contra asserentes diabolum nunquam fuisse bonum, dicit, fidem veram, que est catholica, omnium creaturarum sive spiritualium sive corporalium bonam consiteri substantiam, & mali nullam esse naturam. Hic creaturas spirituales contradistinguit S. Leo à corporalibus, & demones esse creaturas spirituales, manifestè supponit.

Gregorius Magnus lib. 4. dialogi ad hanc quæstionem, utrum apostata Spiritus, à cælesti gloria dejecti, corporei sint an incorporei; inducit Petrum sic respondentem: *Quis sanum sapiens, esse Spiritus corporeos dixerit?* Juxta S. Gregorium, Angeli mali, adeoque & boni, spiritus sunt, ac proinde incorporeos esse manifestum est; quia esse spiritus corporeos, evidenter repugnat.

Idem lib. 2. Mor. c. 4. docet aliter nos, & Angelos aliter loqui, quia nos ex anima & corpore constamus; Angeli verò, utpote spiritus, expertes sunt corporis. Cum manifestare nosmetipsos cupimus, inquit, quasi per lingue januam egredimur, ut, quales sumus intrinsecus, ostendamus. Spiritus autem natura non ita est, quæ ex mente & corpore composita dupliciter non est. Sed rursus sciendum est, quia ipsa etiam natura incorporea cum loqui dicitur, ejus locutio nequaquam una atque eadem qualitate formatur.

Prætermittendus non est S. Hilarius; nam in tract. in Psal. 137. ad hæc verba, *Et in conspectu Angelorum psallam tibi*, sic de Davide loquitur: Non ergo que videntur in corpore, cerni desiderat: sed ea quæ spiritualiter natura spirituales continentur, gerere festinat. Et inferius hæc habet: *Oratio ejus (Elisei) ad Dominum, visum incorporeum (Angelorum) etiam puero suo meruit.* In horum igitur assensum humanis auxiliis Angelorum conspectu psallet Propheta, spiritualibus spiritualium operum contemplatione placiturus. Juxta S. Hilarium, Angeli sunt naturæ spirituales & incorporeales, adeoque non corporaliter, sed spiritualiter continentur opera Dei; quanquam humano, hoc est, sensibili modo hominibus possunt assistere, assumendo scilicet corpora aërea, vel aliter in sensus nostros imprimendo.

Cum autem ait c. 5. Comment. in Matth. n. 8. *Nihil est quod non in substantia sua & creatione corporeum sit: & omnium, sive in celo, sive in terra, sive visibilibus, sive invisibilibus, elementa formata sunt.* Nam & animarum species, sive obtinentium corpora, sive corporibus exultantium, corpoream tamen naturæ suæ substantiam sortiuntur: quia omne quod creatum est, in aliquo sit necesse est; corporeum sumit, non propriè, pro eo scilicet, quod molem habet; sed impropiè, pro eo quod finitum & limitatam extensionem habet, sive formalem habeat, ut habent naturæ corporales, sive virtuales tantum, ut habent naturæ spirituales, adeoque pro eo quod est in loco circumscriptivè, vel saltem definitivè. Bonitas hujus interpretationis patet ex his S. Hilarii verbis: *Quia omne quod creatum est, in aliquo sit necesse est; & confirmari potest ex eo quod expressè doceat animam hominis incorpoream esse: nam sic loquitur tract. in Psal. 118. lit. 10. Est ergo in hac rationali & incorporali anima nostra substantia primum, quod ad imaginem Dei factum sit.* Et in tract. in Psal. 130. *Anima humana in hac sensus suis mobilitate ad imaginem opificis sui facta est... nihil in se habet corporale.* Quod si neque Angelum, neque animam dicit esse spiritum, ratio est, quia nomine Spiritus, propriè significati non vult, nisi ens incommutabile & immensum. Spi-

ritus, inquit, lib. 2. de Trin. n. 3. *nec circumscribitur, nec tenetur, qui per naturæ suæ virtutem ubique est, nec usquam abest, in omnibus omnino exuberans.* Juxta S. Hilarium igitur, Angelus est natura spiritalis, quia incorporealis est; non est tamen propriè spiritus, quia ubique non est.

Denique Richardus à S. Viç. lib. 4. de Trin. c. ult. ex professo probat incorporeitatem Angelorum. Patrum testimonio unanimem Scholasticorum Doctorum consensum adjungimus: omnes enim, uno aut altero excepto, tenent Angelos omnino incorporeos esse, duce S. Thoma 1. p. q. 50. a. 1.

Obj. 1. Genes. c. 6. dicitur: *Postquam ingressi sunt Filii Dei ad filias hominum, illaque genuerunt, isti sunt potentes à saculo viri famosi, gigantes scilicet, à filiabus hominum geniti post initum cum Filiis Dei matrimonium.* Atqui per Filios Dei intelliguntur Angeli. Ergo ex Scriptura virtutem habent generandi, adeoque corporei sunt. R. n. min. Nam si per Filios Dei intelligendi sunt Angeli, vel boni, vel mali intelligendi sunt. Neutrum dici potest. Non primum: nam eo tempore, de quo loquitur Scriptura, boni Angeli jam fruebantur cælesti beatitudine, sicut mali jam erant æterno supplicio addicti. At dicere quod Angeli beati uxores duxerint, nimis absurdum est, & repugnat verbis Christi, dicentis Matth. c. 22. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in celo.* Non etiam secundum: non enim minus absurdum est dicere quod per Filios Dei intelligendi sunt demones, nec ulquam alibi in Scriptura demones Filios Dei nominari reperies.

Itaque per Filios Dei hic intelligi debent homines, imò intelligi debere Scriptura ipsa sine ulla ambiguitate declarat, cum post verba laudata subjicit: *Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, ut observat S. Augustinus lib. 15. de Civ. c. 23.* ubi etiam homines illos, quos Filios Dei nominat Scriptura, dicit fuisse filios Seth; sicut & filias hominum, quas acceperunt uxores, fuisse filias Cain. Quam interpretationem sequuntur alii Patres communiter.

Obj. 2. Septima Synodus approbavit verba Joannis Thessalonicensis, à nobis superius recitata, quibus aperte docet Joannes ille Angelos esse corporeos, aut omnino, aut saltem ex parte. R. negando: Synodus enim approbavit tantum id quod ex verbis illis colligerat Tharasis Patriarcha, videlicet quod Joannes Thess. censuerit Angelos esse pingendos. Patet ex acti Synodi: postquam enim verba Joannis Thessalonicensis recitata fuerunt, Tharasis dixit: *Ostendit Pater quod & Angelos pingere oporteat, quando circumscribi possunt, & ut homines apparuerunt: tum sacra Synodus dixit: Etiam, Domine. Supple, ostendit quod & Angelos pingere oporteat.*

ARTICULUS V.

Utrum Angeli sint immortales.

Angelos re ipsa nunquam interituros, sed in æternum duraturos esse, fide certum est: nam fides docet bonos Angelos fruituros esse æterna beatitudine, malos verò æterna pœna plectendos, juxta illud Christi, Matth. c. 25. *Discedite à me maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.* Fide igitur constat, quod Angeli sint aliquo modo immortales. Controversia itaque esse non potest, nisi de modo, quo immortales sunt & incorruptibiles Angeli. Hic ergo quaeritur tantum, utrum Angeli sint immortales & incorruptibiles naturaliter, an non? Pro quo sit

RESPONSIO I.

Angeli sunt naturaliter immortales & incorruptibiles in aliquo vero sensu.

Prob. Illud in vero sensu naturaliter immortale est & incorruptibile, quod à nullo agente creato corrumpi potest: sicut è contra illud naturaliter mortale est & corru-

corruptibile, quod ab agente creato corrumpi potest, ut fatentur omnes. Atqui Angelus à nullo agente creato potest corrumpi. Ergo, &c. *Prob. min.* Illud à nullo agente creato corrumpi potest, quod non est in partes dissolubile: agentia enim creatanea corrumpunt, nec corrumpere possunt subjectum aliquod, nisi dissolvendo illud in partes. Atqui substantia Angeli non est dissolubilis in partes; cum simplex sit, & careat partibus: nam si constaret partibus, molem haberet, adeoque esset, non spiritalis, sed corporea; quod est falsum. Ergo, &c.

Confirm. Illud in vero sensu naturaliter incorruptibile est, quod non habet in se principium naturalis corruptionis, ut patet ex terminis. Atqui Angelus non habet in se principium naturalis corruptionis. Ergo, &c. *Prob. min.* Principium naturalis corruptionis est partium dissolubilitas. Atqui hæc dissolubilitas non habet locum in Angelo, cuius substantia spiritalis est, adeoque simplex, nec habens partes, quæ possint dissolvi. Ergo, &c.

Eadem ratione animam esse naturaliter immortalem probat Maximus Martyr in opusculo de anima, apud Petavium lib. 1. de Angelis c. 5. *Consequens*, inquit, arbitror, esse immortale aliquid ex eo, quod est simplex. . . omne quod corrumpitur, dissolubile est. Quod autem dissolubile est, plures habet partes. . . quam ob rem anima, cum sit simplex. . . non est composita, neque dissolubilis; ideoque corruptionis erit experta, & immortalis.

RESPONSIO II.

In aliquo etiam vero sensu Angeli non sunt naturaliter immortales.

Prob. Illud in vero sensu non est naturaliter immortale, quod non est ex se tale, ut exigat infructuabiliter existere. Atqui Angeli non sunt tales ex se, ut exigant infructuabiliter existere. Ergo, &c. *Prob. min.* Nam si Angeli tales sunt ex se, ut infructuabiliter exigant existere, certè tales sunt ex se, vel quia ex se habent sufficientiam ad existendum, vel quia ex se habent aliquid, quo Deus necessitatur ad eorum productionem & conservationem. Neutrum dici potest. Ergo, &c.

Prob. min. Non primum: alioquin Angeli sunt entia à se, & existunt independentes ab omni causa producente & conservante; quod est contra fidem: nam fides docet solum Deum esse ens à se, & independentem ab omni causa producente & conservante existere. Non etiam secundum: nam fide certum est Deum liberum esse arbitrii libertate circa ea omnia, quæ ad extra producit & conservat, juxta illud Apostoli Ephel. cap. 1. *Operatur omnia secundum consilium voluntatis sue.* Et illud Davidis Psal. 148. ubi loquens etiam de Angelis, sic ait: *Ipsè dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt. Statuit ea in æternum. . . Preceptum posuit, & non prateribit.* Ex quibus verbis habemus, Angelos non esse, nisi quia Deus liberè dixit & mandavit ut essent; nec in esse perpetuò permanens, nisi quia Deus liberè statuit & præcepit, ut perpetuò in esse permanerent. Præterea Angeli, sicut & alia omnia entia creata, non habent bonitatem seu perfectionem essentiali, nisi finitam & limitatam: bonitas autem seu perfectio finita non habet, unde Deum ad sui productionem & conservationem necessitet. Ergo, &c.

In hoc sensu, naturaliter immortales esse Angelos negant Patres multi, ut Hilarius in Psal. 148. n. 5. ubi loquens de creationibus seu de creaturis, quæ in æternitatis sunt substantia constituta, adeoque de Angelis, hæc habet: *Ac ne forte, quod in æternum manerent, naturale illis esse ex substantiæ beatitudine crederetur, subiecit: Preceptum posuit, & non prateribit; ut hoc quod sunt, id est, ut maneat in æternum, non natura sue esse intelligant, sed præcepti ejus sit, qui potens sit rebus ex nihilo substitutis naturam æternitatis asserre.*

Cyillus Alex. in assertionem 20. *Quidquid*, inquit, secundum substantiam suam factum est, potest etiam

volente Creatore, in nihilum redigi. . . *Est Angelus immortale quiddam sit, idque ex voluntate & beneficio Creatoris; cum tamen existendi principium habeat, potest etiam finem sortiri. . . Quemadmodum igitur ignis urendi vim habet, sed non Deo; ita & Angelus immortalis quidem est, sed non Deo. Ipse enim solus propriè est immortalis, naturaliter, non per gratiam sicut creatura, firmitatem illam & perpetuitatem in se habens.*

Sophronius in sua ad Sergium epistola, relata in Act. 11. Synodi sextæ: *Intellectualia*, inquit, & invisibilia, . . nullatenus moriuntur, neque corrumpuntur. . . non tamen sunt immortalia per naturam, neque in essentiam incorruptibilem transeunt, sed gratiam eis largitus est (Deus) à corruptione ea & à morte coercentem. Sic hominum anime permanent incorruptæ, sic Angeli immortales perseverant, non naturam. . . incorruptam, propriè immortalē habentes essentiam; sed gratiam à Deo sortiti sunt, quæ immortalitatem largitur, & incorruptionem eis providet.

Damascenus lib. 2. orth. fidei cap. 3. ubi sic ait: *Angelus est. . . natura immortalitatem divinitus consecuta.* Et inferius: *Immortalis item, non quidem natura, sed gratia est Angelus. Ita enim natura comparatum est, ut quidquid orum habuit, finem quoque aliquando sit habiturum, supple, nisi divinitus consecutum fuerit immortalitatem. Solus enim Deus semper est, necessariò scilicet & essentialiter, quia nimirum solus habet ex se plenam ad existendum sufficientiam, adeoque summam existendi necessitatem.*

Ex dictis hæcenus liquet Patres in præfenti controversia inter se non dissentire, nisi apparenter, dum Angelos natura alii, alii verò non natura, sed gratia immortales esse asserunt: nam qui dicunt Angelos immortales esse natura, non aliud volunt, quam eos definire non posse per dissolutionem partium, quia partibus carent, & simplicem habent substantiam, adeoque à nullo agente creato corrumpi possunt. Qui verò dicunt Angelos immortales esse non natura, sed gratia tantum, non aliud volunt, quam eos etiam ex hypothesi quòd existant, nihil habere in se, quo infructuabiliter exigant permanere in esse; sed sicut liberè à Deo producti sunt, ita & liberè ab illo conservari, adeoque ab illo posse destrui, & annihilari per subtractionem influxus illius, quo liberè eos veluti manu tenet in esse. Primi asserentes Angelos esse natura immortales, non negant eos à Deo liberè productos esse, & liberè conservari, eis à Deo existendi terminum potuisse constitui, eos à Deo posse in nihilum redigi, eosque in æternum extituros: quia Deus liberè vult eos in æternum existere. Secundi verò negantes Angelos immortales esse natura, non asserunt eos constare partibus, quæ naturaliter dissolvi possint, adeoque eos ab aliquo agente creato posse corrumpi.

Obj. Angeli in nullo vero sensu immortales sunt natura: nam Apostolus 1. ad Timoth. c. 6. dicit de Deo: *Qui solus habet immortalitatem.* Ergo, &c. R. n. ant. *Ad prob. R.* Apostolum hic per immortalitatem intelligere omnimodam immortalitatem seu indestructibilitatem. Solus autem Deus habet immortalitatem in hoc sensu: solus enim summam habet necessitatem existendi, solus essentialiter caret principio & fine, solus habet ex proprio fundo sufficientiam ad existendum, solus non indiget extrinseco agente, ipsum producente, & productum conservante.

Amplius, Deus nullo pacto destructibilis est: nam si potest aliquo pacto destrui, vel quia potest corrumpi per partium dissolutionem; at hoc non: substantia enim divina simplicissima est, adeoque caret partibus: vel quia potest annihilari per subtractionem influxus agentis extrinseci, ipsum in esse tenentis; at hoc non: nam Deus existit à se, adeoque independentem ab omni agente extrinseco, in ipsum influente. Angelus verò non potest quidem corrumpi per dissolutionem partium, quia simplex est, & partium expertus: unde aliquo modo indestructibilis est natura-

naturaliter, relatè scilicet ad quodlibet agens creatum; at potest annihilari per subtractionem influxus divini, quo tenetur in esse: non enim existit à se, sed dependenter à Deo; à quo liberè productus est, & liberè productus liberè conservatur: unde relatè ad Deum non est indestructibilis simpliciter & antecedenter, sed secundum quid tantum, & consequenter ad actum liberam; quo Deus immobiliter decrevit eum conservare in æternum; adeoque relatè ad Deum non est indestructibilis natura, sed gratia tantum, ut dicunt Patres in Resp. II, citati, & cum illis S. Ambrosius lib. 3. de fide cap. 2. *Nec Angelus, inquit, immortalis est naturaliter, cuius immortalitas in voluntate est Creatoris... Alia immortalitas, qua donatur (qualis est immortalitas Angelorum,) alia que sine capacitate mutabilitatis est semper (qualis est immortalitas Dei) qui cum summam habeat ex proprio fundo existendi necessitatem, non precario, sed per essentiam suam immortalis est, adeoque omnimodè indestructibilis & invariabilis.*

ARTICULUS VI.

Utrum Angeli producti fuerint; à quo, quando, ubi, & in quanto numero producti fuerint.

RESPONSIO I.

Angeli non sunt improducti. Est de fide, & prob. breviter. Unicum est ens improductum, Ergo, &c. Prob. ant. Ens improductum est ens à se existens. Atqui unicum est ens à se existens. Ergo, &c. Prob. min. Ens à se existens est ens illimitatum in omni genere perfectionis: non enim habet unde limitetur. Ergo est ens, quo nihil melius esse vel etiam cogitari potest. Atqui ens quo nihil melius esse vel cogitari potest, unicum est: nam de talis entis ratione est, quod sit supremum. Supremum autem unicum est, ut patet ex terminis. Ergo, &c.

RESPONSIO II.

Angeli omnes producti fuerunt à Deo per creationem.

Est de fide, & prob. 1. ex Scriptura. Nam Psal. 148. regius Plantes, creaturis multis, inter quas Angelos recenset, ad laudandum Deum invitatis, sic prosequitur: *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.* Et Apostolus ad Coloss. c. I. loquens de Christo, sic ait: *In ipso condita sunt universa, in cælis & in terra, visibilia & invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.*

Prob. 2. ex Conciliis. Nam Conc. Nicænum in Symbolo dicit: *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cæli & terre, visibilium omnium & invisibilium.* Et Conc. Later. c. Firmiter, de Deo dicit, quod sit creator omnium visibilium & invisibilium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotentis virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam.

Prob. 3. Ex unanimi consensu Patrum, pro quibus omnibus S. Augustinus lib. II. de Civ. c. 9. in verba Psalmi 148. à nobis laudata sic disserit: *Etiam hic apertissime à Deo factos esse Angelos, divinitus dictum est, cum eis inter cetera cælestia commemoratis, insertur ad omnia: Ipse dixit, & facta sunt.*

Prob. 4. ratione. Quia vel Angeli producti sunt, vel sunt improducti, & entia à se. Non secundum, ut patet ex Resp. I. Ergo primum. Rursus, cum sint completæ substantiæ, vel producti sunt per generationem, vel per creationem. Non primum: nam Angeli sunt substantiæ simplices, & substantia simplex generari non potest: quod enim generatur, fit ex subiecto præexistente & inexistente, adeoque non simplex, sed ex partibus compositum est. Ergo secundum. Atqui quod producitur per creationem, à solo Deo

producitur: solus enim Deus creare potest; quia rem ex nihilo subiecti, quam ex nihilo sui producere solus omnipotens est. Ergo omnes Angeli per creationem producti sunt; & quia per creationem producti sunt, à solo Deo producti sunt. Ergo omnes Angeli producti sunt à Deo per creationem.

Addo omnes simul creatos fuisse. Nam 1. omnes uno & eodem instanti creati potuerunt à Deo; alioqui Deus non esset omnipotens. 2. Quod successive tantum creati fuerint, nulla ratione suaderi potest. 3. Simul omnes creatos fuisse, Patres vel apertè significant, vel expressè docent, ut Theodoretus lib. 3. adversus Græcos, ubi sic ait: *Naturam eorum Spirituum, qui videri non possunt, nequaquam ex duobus constituit, sed universam simul semelque creavit. Quot enim millia eorum Spirituum ab initio esse sanxit, tot repente simul produxit.*

Ex dictis apparet absurditas sententiæ nonnullorum veterum, qui docuerunt non omnes Angelos à Deo procreatos fuisse, sed alios ab aliis propagatos & genitos. Hanc opinionem securus esse videtur Gregorius Nyss. in libro de officio hominis, ubi dicit homines in statu innocentie ab hominibus fuisse propagandos sine usu conjugii, sicut abque usu conjugii inter Angelos alii ab aliis propagati fuerunt. *Apertissime, inquit, respondebimus roganti, quomodo sine conjugio esse homo potuisset; si dicamus, hoc in nobis perinde fieri potuisse, atque in Angelis, qui & ipsi expertes sunt conjugii.*

RESPONSIO III.

Angeli non fuerunt à Deo creati ab æterno.

Est de fide, & prob. 1. ex Script. Nam dicitur de Filio Dei Prov. c. 8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio.* Et Eccl. c. 24. *Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam.* Et Coloss. c. I. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creature.* Unde sic argumentor breviter. Si Angeli fuerunt à Deo creati ab æterno, Filius in divinis non fuit à Patre genitus, antequam existeret ulla creatura, ut patet ex terminis. Conf. evidenter repugnat Scripturæ. Ergo, &c.

Prob. 2. ex Conc. Later. IV. c. Firmiter, ubi dicitur: *Firmiter credimus... quod unus solus est verus Deus æternus... creator omnium invisibilium & visibilium... qui sua omnipotentis virtute, simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam.* Quibus verbis apertè definitur, solum Deum ab æterno extitisse, cetera verò omnia entia, tam invisibilia, quales sunt Angeli, quam visibilia, qualia sunt cælum & terra, aliquando cœpisse.

Constat igitur Angelos non fuisse creatos ab æterno; sed quaeritur utrum ante mundum corporeum, an cum ipso mundo corporeo creati fuerint? Ante mundum corporeum creatos fuisse docuerunt Græcis Patribus, Basiliius hom. I. in hexameron, ubi sic ait: *Erat sane status quidam mundi generatione superior, abstractis illis à concretionem materia potentis mundo præstantioribus pro decoro accommodatus, temporis etiam conditione anterior, æternus ac perpes, hoc est, perpetuò duraturus.* Per potentias autem illas à concretionem materiæ abstractas, seu incorporeas, manifestè intelligit Angelos, quos proinde ante hunc aspectabilem mundum vult esse conditos.

Gregorius Nazian. orat. in nativitatem Christi, ubi sic loquitur: *Quoniam summo illi bono nequaquam satis erat sua ipsius solum contemplatione moveri, sed bonum illud diffundi ac propagari oportebat, ut plura essent qua beneficio afficerentur... primum Angelos & cælestes Spiritus cogitavit... Sic igitur atque ob has causas intellectibilis mundus ab eo creatus est... Posteaquam autem primas creationis partes præclare constitutas vidit, alterum mundum cogitavit materia constantem & aspectabilem, &c.*

Damascenus lib. 2. orthod. fid. c. 3. ubi hæc habet: *Nonnulli, inquit, eos (Angelos) ante alias omnes res conditas procreatos fuisse censent: quemadmodum his*

his verbis testatur Theologus Gregorius, primum angelicas & celestes Virtutes cogitat, ac cogitatio illa opus extitit. . . . Theologi Gregorii sententia calculum meum addo. Decebat enim primum naturam eam, que sub intelligentiam cadit, creari, deinde eam, que sensibus percipitur, atque ita demum hominem ex utraque constantem.

Ex Latinis, Ambrosius in lib. 1. ad hexaemeron cap. 5. Angeli, inquit, Dominationes & potestates, etsi aliquando cœperunt, erant tamen jam quando hic mundus est factus. Hilarius lib. 12. de Trin. n. 37. Quid magnum est, inquit, ut ante terram Deus Dominum Christum genuerit, cum Angelorum origo terre creatione reperitur antiquior? Hieronymus ad caput 1. Epist. ad Tit. &c.

Angelos cum mundo corporeo creatos fuisse docuerunt & Græcis, Epiphanius hæc. 65. Illud, inquit, evidenter divinus sermo declarat, neque post sidera producos Angelos, neque ante cœlum terramque constitutos. Est enim certa illa & immutabilis sententia, ante cœlum ac terram nihil omnino rerum conditarum extitisse; quoniam in principio creavit Deus cœlum & terram: ut illud sit creandi principium, ante quod creatis ex rebus omnino nulla fuerit.

Theodoretus q. 3. in Genesim: Certum est, inquit, Angelos determinata esse substantia. Quod si verum est istud, sicut profectio est, loco utique opus habebunt. Nam sola divinitas, veluti minime circumscripta, loco non est obnoxia. At si quod circumscriptum est, in loco est, qui sit ut Angelos ante cœlum & terram extare arbitrentur? Nam si non sit in rerum natura quod comprehendat, quomodo esse possit quippiam, quod comprehendatur? Addit autem inferius, eos qui Angelos dicunt conditos esse ante mundum corporeum, contra fidem non errare. Si quis, inquit, Angelorum turbas ante cœlum & terram conditas esse dixerit, non offendet verbum pietatis, &c.

E Latinis, Novatianus lib. de Trin. c. 1. ut vult Petavius lib. 1. de Angelis c. 15. Sed utrum author ille Angelos non cœlo & terra, sed solo firmamento faciat priores, satis obscurum; unde verba illius prætermittimus.

Augustinus serm. 251. de tempore, ubi loquens de Dominico die, sic ait: Apparet autem hunc in Scripturis sanctis esse solemnem. Ipse enim est primus dies sæculi, in ipso formata sunt elementa mundi, in ipso creati sunt Angeli. Et lib. 11. de Civ. c. 9. Ubi, inquit, de mundi constitutione sacre littere loquuntur, non evidenter dicitur, utrum vel quo ordine creati sint Angeli. Sed si prætermissi non sunt, vel cœli nomine, ubi dictum est, In principio Deus fecit cœlum & terram, vel potius lucis huius, de qua loquor, significati sunt. Non autem prætermittas esse hinc existimo, quod scriptum est, requievit Deus in septimo die ab omnibus operibus suis, que fecit, cum liber ipse ita sit exorsus: In principio fecit Deus cœlum & terram; & ante cœlum & terram nihil aliud fecisse videatur. . . . Quis porro audebit opinari post omnia ista, que sex diebus enumerata sunt, Angelos factos? Sed & si quisquam ita desipit, redarguit istam vanitatem illa Scriptura paræ authoritatis, ubi Deus dicit: Quando facta sunt sidera, laudaverunt me voce magna omnes Angeli mei. . . Nil mirum ergo si ad istorum dierum opera Dei pertinent Angeli, ipsi sunt lux illa, que diei nomen accepit. Pertinere autem superius probavit.

Hanc porro sententiam non ut certam, sed ut sibi verisimiliorem defendit S. Doctor: nam eodem libro c. 32. permittit ut defendatur sententia opposita, quæ tenet Angelos ante mundum corporeum factos esse; dummodo eos à Deo creatos fuisse, & æternum esse duraturos, nullatenus ambigatur. Ne quis autem contendat, inquit, & dicat non sanctos Angelos esse significatos in eo, quod scriptum est, Fiat lux, & facta est lux; sed quamlibet lucem tunc primum factam esse corpoream aut opinetur, ut doceat: Angelos autem prius esse factos; non tantum autem firmamentum, quod inter aquas & aquas factum, appellatum est cœlum, sed ante illud quod dictum est, In principio fecit

Deus cœlum & terram; atque illud quod dictum est, In principio, non ita dictum tanquam primum hoc factum sit, cum ante fecerit Angelos, sed quia omnia in sapientia fecit, quod est verbum ejus, & ipsum Scriptura principium nominavit. . . . non è contrario referam contentionem. . . . ut volui unusquisque accipiat, quod ita profundum est, ut ad excitationem legentium à fidei regulâ non aberrantes plures possit generare sententias: dum tamen Angelos sanctos in sublimibus cœli sedibus non quidem Deo coæternos, sed tamen de sua sempiterna & vera felicitate securos & certos esse, nemo ambigat.

Genadius Massiliensis in lib. de Eccl. dog. c. 10. In principio, inquit, creavit Deus cœlum & terram & aquam ex nihilo. Et cum adhuc tenebræ ipsam terram occultarent, & aqua terram absconderet, facti sunt Angeli, & omnes celestes virtutes, ut non esset otiosa Dei bonitas, &c.

Gregorius Magnus lib. Mor. 28. c. 7. Quia prima in tempore, inquit, condita natura rationabilium Spirituum creditur, non immeritò matutina astra Angeli vocantur. At si Angeli conditi sunt in tempore, non ante cœlum & terram conditi sunt; cum ante cœlum & terram non fuerit tempus.

Beda in hexaemeron: Non ergo, inquit, superius illud cœlum, quod mortalium amicum est innaccessibile conspectibus, inane creatum est & vacuum. . . . quia nimirum suis incolis mox creatum, hoc est, beatissimis Angelorum agminibus impletum est, quos in principio cum cœlo & terra conditos esse, ac mox conditionem suam simul & totius creature primordialis ad laudem creatoris retulisse testatur ipse conditor, qui loquens ad sanctum famulum suum Job dicit: Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? Et paulo post: Cum me laudarent simul astra matutina, &c.

Hugo Victor. lib. 1. de Sacramentis fidei, par. 5. c. 4. Hoc interim commodius, inquit, & veritati vicinius profitemur, quod simul in tempore uno & in principio temporis, quando tempora ipsa cœperunt, facta est sive creata pariter rerum omnium visibilium materia, & invisibilium in creatura angelica & spirituali natura; nec fuisse in tempore, nec cœpisse alteram sine altera, nec prius unam, quam alteram.

His addimus Magistrum Sent. lib. 2. dist. 2. & S. Thomam hic q. 61. art. 3. ubi quod Angeli simul cum creatura corporea sunt creati, defendi ut probabilior sententiam. Et in O. sic argumentatur: Angeli sunt quadam pars universi: non enim constitunt per se unum universum, sed iam ipsi quàm creatura corporea in constitutione unius universi conveniunt. . . . Nulla autem pars perfecta est à suo toto separata. Non est igitur probabile ut Deus, cujus perfecta sunt opera, creaturam angelicam seorsum ante alias creaturas creaverit: quamvis contrarium non sit reputandum erroneum, &c.

Hæc ratio non convincit. Aliam sumit in Sed contra ex Gen. c. 1. ubi dicitur: In principio Deus creavit cœlum & terram. Ex his autem verbis sic fit argumentum. Si Angeli ante mundum corporeum creati fuerunt, verum non est, quod Deus creaverit cœlum & terram in principio, hoc est, cum antea nihil prius creavisset. Consequens admitti non potest. Ergo, &c. Prob. sequela maj. autoritate S. Epiphani & S. Augustini. Hanc enim textus laudati interpretationem ut certam & indubitam tradit Epiphanius verbis supra relatis; ut probabilior verò Augustinus lib. 11. de Civ. c. 6. ubi sic loquitur: Porro si littera sacra maximeque veraces ita dicunt, in principio fecisse Deum cœlum & terram, ut nihil antea fecisse intelligatur, quia hoc potius in principio fecisse diceretur, si quid fecisset ante cætera cuncta que fecit; proculdubio, &c.

Sed nec hoc argumentum planè convincit, quia textus Scripturæ duplicem aliam interpretationem, licet minus probabilem, admittere potest, ut docet S. Thomas art. laudato ad 3. ubi dicit illud, In principio, exponi posse vel in principio temporis, hoc est, antequam nihil fieret in genere corporalium creaturarum,

ARTICULUS VII.

Utrum specie, an numero tantum, inter se differant Angeli.

rum, vel in Filio, seu per Filium; quam expositionem non improbat S. Augustinus, sed eam est contra confirmat lib. 11. de Civ. c. 32.

His rationibus tertia additur ex Conc. Later. IV, c. Firmiter, ubi de Deo dicitur: *Qui sua omnipotentia virtute, simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corpoream, angelicam videlicet & mundanam: ac deinde humanam, quasi communem, ex spiritu & corpore constitutam.* Ergo Deus nec ante, nec post mundum corporalem, sed una cum eo condidit Angelos ab initio temporis, & cum primum coepit aliquid extra se producere in quovis creaturarum genere. Simile argumentum sumitur ex verbis Ecclesiastici c. 18. ubi de Deo dicitur: *Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul.*

Respondent nonnulli à Scriptura & Synodo eo simul sumi non pro similitudine durationis, sed pro communitate & paritate in dependentia à Deo ut Creatore. Quod, inquit, ex Scriptura manifestum est: Deus enim non uno & eodem momento, sed sex diebus fecit omnia. Sensus igitur Ecclesiastici est: Qui vivit in aeternum, creavit omnia pariter; & omnia, quæ sunt, ex æquo dependent à Deo ut creatore & conservatore. Eundem autem esse Synodi sensum, non nisi gratis negabitur.

Sed contra est, quia prætermisso textu Ecclesiastici, dispar est ratio pro Lateranensi Synodo. Nam cum dicit, simul ab initio temporis angelicam & mundanam creaturam, ac deinde humanam à Deo conditam esse, videtur opponere particulam simul particulæ deinde, cui æquivaleret particulæ postea. Præterea omnino videtur tempus sumere in propria significatione: tempus autem propriè significat durationem, vel si vis, mensuram durationis rerum corporali-um. Ergo omnino videtur hic esse Lateranensis Synodi sensus: Deus angelicam & mundanam creaturam uno & eodem illo puncto, quo coepit esse tempus, seu mensura durationis rerum corporearum, ac postea humanam naturam condidit. Sit igitur

RESPONSIO IV.

Angeli cum mundo corporeo, non ante, vel post à Deo creati sunt.

Hanc responsionem, ut patet ex dictis, sufficienter probat autoritas Scripturæ, Synodi Lateranensis, & Patrum pro eo allegatorum, quos sequuntur Magister, S. Thomas, & Scholastici communiter, quorum aliqui eam ut pertinentem ad fidem, & ab Ecclesia definitam, alii ut certam, nec sine temeritatis notam negabilem post Lateranensem Synodum, alii denique saltem ut probabiliorē defendunt.

RESPONSIO V.

Quo in loco creati fuerint Angeli, non satis constat.

Prob. Nam circa hoc nihil habemus expressè revelatum, aut ab Ecclesia definitum, aut communi Patrum consensu sancitum, & variae sunt Scholasticorum sententiæ. Angelos in cælo empyreo, quod supremum est, conditos fuisse, docet S. Thomas hic q. 61. ar. 4. in O. & ratio ejus est, quia conveniens fuit quod Angeli in supremo corpore crearentur, tanquam toti nature corporee præsidentes. Sed hoc non convincit. Conditos fuisse extra cælum empyreum, docent alii, propter testimonium illud Isaiæ c. 14. *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum.* Sed dici potest Prophetam tropicè exprimere Luciferi superbiam. Respondet S. Thomas Prophetam loqui non de cælo aliquo corporeo, sed de cælo sanctæ Trinitatis.

RESPONSIO VI.

Numerus Angelorum maximus est, sed quantus sit est omnino incertum.

Prob. 1. pars ex Danielis c. 7. ubi de Angelis dicitur: *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.*

Prob. 2. pars. Quia hoc sciri non potest nisi per revelationem. At nulla ejusmodi extat revelatio. Ergo, &c.

Angelos solo numero inter se differre, docuere Patres non pauci. Basilii lib. 3. contra Eunomium, ubi sic ait: *Angeli omnes, ut appellationis unus, sic ejusdem etiam sunt natura inter se.* Gregorius Nyss. orat. 6. contra eundem Eunomium in fine, ubi loquens de Angelis hæc habet: *Qui dicit naturarum differentias in illis à Paulo collectis nominibus (cum ait: Principatus, & Throni, & Dominationes, &c. Coloss. 1.) significari, seipsum seducit... quia aperte nominum significantia demonstrat, quod Apostolus per hæc nomina quarundam dignitatum differentias in intellectualibus virtutibus novit, non essentialium proprietates ostendit.* Gregorius Naziaz. in carmine de virginitate: *Natura, inquit, est omnibus (Angelis) una.* Cyrillus Alex. dialogo 1. de Trinitate, ubi ad hanc interrogationem, *An non similis est secundum naturam Angelus Angelo, & homo alteri homini?* respondet: *Ita planè.* Alibi tamen videtur contrarium asserere. Maximus Martyr in dialogo 1. de Trinitate, qui extat inter Athanasii opera: *Coessentialis, inquit, est, quod eandem essentia rationem recepit, ut homo ab homine nihil differt, quatenus homo est, & Angelus ab Angelo, quatenus Angelus est, & Deus à Deo nihil differt, quatenus Deus est, &c.* Sit tamen

RESPONSO.

Utrum Angeli solo numero, an etiam specie differant, satis compertum non est.

Prob. 1. Ex S. Augustino, qui ingenue fateretur hoc se ignorare, lib. contra Origenistas. Ejus verba notatu digna sunt. *Clamat divina Scriptura, inquit: Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ tibi præcepit Dominus, illa cogita semper: ut magis in istis temeraria presumptio, quam cauta ignoratio culpanda videatur.* Certe ait Apostolus: *Sive Sedes, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: esse itaque Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates in celestibus apparatibus, firmissimè credo, & differre inter se aliquid indubitata fide teneo. Sed quo me contemnas, quem magnum putas esse Doctorem, quamam ista sint, & quid inter se differant, nescio.*

2. Ex S. Damasceno lib. 2. orth. fid. c. 3. ubi sic loquitur: *Ac de essentia quidem, æqualesne inter se, an dispares sint (Angeli) haud quanquam compertum habemus: solus ille scit, qui eos creavit Deus, quique omnia perspecta & explorata habet.*

3. Ratione: quia Deus potuit Angelos numero tantum, potuit etiam specie differentes creare. Utrum autem fecerit, neque ex Scriptura, neque ex Traditione, neque naturali discursu satis compertiri potest.

ARTICULUS VIII.

De loco, motu locali, & duratione Angelorum.

RESPONSIO I.

Angeli sunt in loco.

Prob. Illud est in loco, quod est alicubi. Atqui Angeli sunt alicubi. Ergo, &c. Prob. min. Nam vel sunt alicubi, vel sunt ubique. Non secundum: nam solus Deus ubique esse potest, quia solus immensus est. Ergo primum. Amplius. Illud est in loco, quod ita occupat spatium aliquod finitum, ut extra illud nec sit, nec esse possit naturaliter. Atqui Angelus quilibet sic occupat spatium aliquod finitum, ut extra illud nec sit, nec possit esse naturaliter: quilibet enim Angelus finitam & limitatam habet extensionem virtuales, quia soli Deo competit extensio virtualis illimitata. Ergo, &c. Dixi virtuales, quia cum Angeli sint incorporei, non habent extensionem formalem: & si corporei essent, adedque extensio-

ensionem formalem haberent, multò magis haberent finitam & limitatam. Ergo Angelos esse in loco ambigi non potest.

Hanc doctrinam tradunt Patres, ut Theodor. q. 3. in Genesim, ubi sic ait: *Certum est Angelos determinate esse substantia. Quod si verum est istud, sicuti profecto est, loco utique opus habebunt.* Et Damascenus lib. 2. orth. fid. c. 3. ubi de Angelis sic loquitur: *Atque circumscripti quidem illi sunt (hoc est, limitatam habentes extensionem virtuales,) nec enim in terra versantur, cum in celo sunt: nec, cum à Deo ad terram mittuntur, in celo remanent.*

RESPONSIO II.

Angeli non sunt in loco circumscriptivè, sed definitivè.

Ad prob. nota. Duplex est modus existendi in loco, circumscriptivè scilicet, & definitivè. Illud dicitur esse in loco circumscriptivè, quod habet extensionem formalem, & cujus proinde diversæ partes diversis partibus loci correspondent: hoc modo omnia & sola corpora sunt in loco. Illud dicitur esse & est in loco definitivè tantum, quod ita finitum spatium occupat, ut extra illud nec sit, nec esse possit naturaliter; & quia non habet extensionem formalem, sed virtuales tantum, non habet partes distinctas, extra se invicem positas, quibus distinctis partibus spatii correspondeat: unde dicitur esse totum in toto spatio, & totum in qualibet parte spatii; totum quidem in toto spatio, quia extra spatium, quod occupat, nulli est; totum verò in qualibet parte spatii, quia per simplicem entitatem, adeoque virtualiter tantum extensionem, omnibus & singulis partibus spatii correspondet per intimam præsentiam seu indistantiam. Hoc modo omnes & solæ incorporeæ creaturæ sunt in loco saltem naturaliter. Hinc

Prob. Resp. Creaturæ incorporeæ sunt in loco definitivè tantum. Atqui Angeli sunt incorporei. Ergo, &c. Hanc doctrinam tradit Damascenus, cum ait loco proximè citato: *Ceterum nec manibus, nec portis, nec repagulis, nec sigillis circumscribuntur (ad modum corporum,) non enim terminis ullis includuntur (sicut corpora) ... nam alioqui id solum natura ac propriè terminò caret, quod minime creatum est. Omnis enim condita res à Conditorè Deo terminatur, (accipiendo scilicet ab eo determinatam extensionem, sive formalem, sive virtuales tantum) ... Jam verò cum mentes sint, in ejusmodi quoque locis sunt, quæ mente ac ratione intelliguntur: non quod corporea modo circumscribantur: neque enim corporeo modo, quantum ad naturam attinet, figurantur, nec tribus dimensionibus constant: verum quia ubi imperatum fuerit, illic spiritaliter adsunt atque operantur, non eodem tempore hic atque illic esse atque operari possunt.*

RESPONSIO III.

Plures Angeli possunt esse in eodem loco naturaliter.

Prob. Nam illa tantum naturaliter sese excludunt ab eodem loco, quæ habent extensionem formalem impenetrabilem, ut duo corporea. Unde anima naturaliter est in eodem loco cum corpore. Atqui Angeli non habent extensionem formalem, & multò minus impenetrabilem habent, cum sint spiritus. Ergo, &c.

Quæres. Per quid Angelus determinetur ad hoc, ut sit in hoc loco potius, quam in alio. *R. breviter,* determinari quasi efficienter per potentiam motricem, formaliter verò per substantiam suam ut indistantem; non autem sive per modum ubicationis supervenientem, quia hic modus superfluous est; & sufficit indistantia substantiæ; sive per operationem, quia prius est Angelum huic loco per substantiam suam præsentem esse, quam in eo operari posse.

RESPONSIO IV.

Angeli moveri possunt localiter.

Prob. 1. ex Script. Nam Luc. c. 1. dicitur: *Missus est Angelus Gabriel à Deo ... ad Virginem ... Et in-*

gressus Angelus ad eam, dixit ... & discessit ab illa Angelus. Quæ verba in propria significatione accipi debent, cum nulla sit ratio ea aliter accipiendi. Unde assertio nostra est de fide. Nec dic verba illa tam improprie accipienda esse, quam illud, quod in symbolis dicitur de Verbo, seu de Filio: *Qui descendit de celis, & incarnatus est,* accipiendum est. Nam disparitas est, quia cum Verbum sit Deus, habet extensionem virtuales interminatam, & vi immensitatis suæ ubique locorum est: quod autem est ubique, moveri non potest localiter. Unde cum descendere de celo dicitur de Verbo, non nisi improprie dici manifestum est, ad significandum scilicet novum quendam in terra existendi modum.

Prob. 2. Ex Patribus, Ambrosio scilicet lib. 1. de Spir. S. c. 10. ubi sic ait: *Seraphim de loco in locum transit: non enim compler omnia ... Seraphim descendit cum aliquo secundum naturam suam transitu.* Gregorio Naziaz. orat. 2. de Theologia sub finem, ubi hæc habet: *Hi (Angeli) divina voluntatis ministri sunt ... loca omnia peragrant, &c.* Damasceno verbis supra laudatis; & Chrysostomo hom. 3. in Epist. ad Hebræos, ubi sic ait de Angelis: *Hi verò & loca mutant, & prioribus relictis, in quibus sunt, ita ad alia pergunt, in quibus non erant.*

Prob. 3. ratione. Quia quod non est ubique, sed est in loco determinato, locum mutare, seu de loco in locum transire, quod est moveri localiter, nil repugnat. Atqui Angeli non sunt ubique, sed in loco determinato. Ergo, &c.

Obj. S. Bernardum serm. 5. in Cantica, ubi sic loquitur: *Non est discurrere, nec de loco ad locum transire, nisi corporum, quod frequenter Angelos facere tam indubitata quam nota probat autoritas, Scripturæ scilicet. R. S. Doctorem assertionem nostram probare, cum ait, notum & indubitatum esse ex Scriptura, quod Angeli de loco ad locum transeant. Ad id quod dicit proprium esse corporum transire de loco ad locum, unde concludit Angelos habere corpora, quia de loco ad locum transeunt, R. dist. Proprium est corporum transire de loco ad locum per contactum quantitativum, seu successivè contingendo commensurabiliter distinctas partes spatii interjacentis, C. Transire de loco ad locum quovis modo, N. Unde N. conclusionem S. Doctoris.*

Itaque Angeli non possunt quidem transire de loco ad locum per contactum quantitativum, quia non habent extensionem formalem, adeoque non habent partes extra partes, quibus possint successivè correspondere & commensurari distinctis partibus spatii. At possunt v. g. de loco sibi adequato ad alium locum sibi adequatum & contiguum transire motu continuo: possunt enim continuè, seu absque ulla per quietem interruptione, spatium sibi adequatum, quod occupant, per partes deferere, eadem proportionem spatii contigui partes occupando; vel, si vis, possunt, nulla interposita morula, prius minorem spatii, quod occupant, partem, quam majorem, relinquere, eadem proportionem prius minorem spatii contigui partem, quam majorem, acquirendo, ad quod aliquid temporis requiritur.

Possunt igitur Angeli in tempore motu continuo de loco sibi adequato ad alium locum sibi adequatum & contiguum transire: imò de uno ad alium transire possunt in instanti: cum enim Angelus totus sit in singulis partibus loci, quem occupat, totus est in contactu hujus loci cum alio contiguo: unde nihil vetat, quominus in eodem puncto unum deferat totaliter, & alterum totaliter acquirat.

Hinc Angelus de loco, quem occupat, transire potest ad alium locum distitum, non solum motu continuo, quod difficultatem non habet, sed etiam motu discreto: potest enim in instanti totum locum, quem occupat, deferere, & totum contiguum acquirere; deinde interposita morula, in instanti relinquere totum hunc secundum locum, & simul acquirere totum tertium contiguum, atque ita deinceps.

Dixi, interposita morula: nam alioquin Angelus posset

posset in eodem puncto esse ubique, quod est fallum & absurdum: quamquam ita sentit Tertullianus in apologetico cap. 22. *Omnis, inquit, spiritus ales est. Hoc Angeli & demones. Igitur momento ubique sunt. Totus orbis illis locus unus est. Quid ubique geratur tam facile sciunt, quam enunciant. Velocitas, divinitas creditur; quia substantia ignoratur. Nisi tamen cum exaggeratione loqui dicatur, ad exprimendam incredibilem Angelorum velocitatem, quam sic exprimit Gregorius Nazianz. orat. 2. de Theol. Omnibus ubique impigri adsunt ... natura levitate.*

RESPENSIO V.

Angeli durant, formaliter per suam substantiam, efficienter verò per omnipotentiam divinam.

Prob. 1. pars. Illud durat, quod permanet in esse. Sed Angeli permanent in esse. Ergo, &c. *Prob. 2. pars.* Per id Angeli formaliter durant, per quod formaliter permanent in esse. Sed per suam substantiam formaliter permanent in esse, sicut per suam substantiam formaliter sunt. Ergo, &c. *Prob. 3. pars.* Per illud Angeli durant efficienter, à quo in esse conservantur. Sed conservantur in esse ab omnipotentia divina. Ergo, &c. Sed

Nota. Duratio triplex distinguitur, aeternitas scilicet, aevum, & tempus. Aeternitas est duratio rei simplicis, carentis principio & fine. Aevum est duratio rei simplicis, habentis principium, sed carentis fine. Tempus est duratio rei habentis partes, principium, & finem. Tempus subdividitur in permanentem & successivum. Tempus permanentem est duratio rei habentis principium, finem, & omnes partes simul. Tempus successivum est duratio rei habentis principium, finem, & suas partes successivè tantum. Hinc duratio Dei est aeternitas, duratio Angeli aevum, duratio hominis tempus permanentem, duratio cuiuscumque motus localis tempus successivum. Tempus tamen simpliciter dicitur duratio illa successiva, quæ ab hominibus ad mensurandas alias durationes, easque inter se comparandas assumpta est, & extrinsecè divisa in varias partes, in horas, dies, menses, annos, &c.

DISPUTATIO II.

De cognitione, locutione, & volitione Angelorum.

ARTICULUS I.

Utrum Angeli cognoscant secreta cordium.

RESPENSIO.

Angeli non possunt naturaliter certò cognoscere secreta cordium, hoc est, actus liberos alterius, sive hominis, sive Angeli, sine ejus consensu. Est de fide, vel saltem proxima fidei.

Prob. 1. Illud non competit naturaliter Angelis, quod soli Deo attribuunt sacra Scriptura. Atqui certò cognoscere secreta cordium, soli Deo attribuunt sacra Scriptura. Ergo, &c. Major patet: quod enim soli Deo attribuitur, vel frigide & falsò sic attribuitur, vel nullatenus potest, aut saltem naturaliter non potest competere ulli creaturæ.

Prob. ergo min. Nam dicitur lib. 3. Reg. cap. 8. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Quod iidem verbis repetitur lib. 2. Paralipp. cap. 6. Lib. 1. Paralipp. cap. 28. *Omnia corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit.* Plal. 43. *Nonne Dominus requirit ista? ipse enim novit abscondita cordis.* Jer. cap. 17. *Pravum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognosceret illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes.* Et Hebr. cap. 4. *Virus est sermo Dei & efficax ... discretor cogitationum & intentionum cordis: & non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus.*

Scripturis suffragantur Patres, ut Origenes hom. 7. in Genesim: *Deo soli, inquit, cognitum est propo-*

Sicimmet Theol. Tom. I.

sum mentis. S. Hieronymus in verba Jeremiæ à nobis laudata: *Melius est, inquit, ut simpliciter accipiamus, quòd nullus cognitionum secreta cognoscat, nisi solus Deus.* Et inferius: *Per quæ discimus, solum Deum nosse cogitationes eorum.* S. Chrysostomus hom. 24. in Joan. *Humanorum, inquit, cordium cognitio solus Dei est, qui ea formavit.* S. Augustinus serm. 6. de diversis: *Cogitationes, inquit, quas modo non videt nisi Deus, omnes invicem videbunt in illa societate sanctorum ... Cor videre Dei est.* S. Cyrillus Alex. lib. 2. in Joan. cap. 1. de Nathanaele loquens, sic ait: *Norat probè Deum scrutatorem esse cordium, nec ulli alteri mentem hominis patere, illud, opinor, Psalmista animo revolvens: Scrutans corda & renes Deus.*

Prob. 2. Illud saltem naturaliter competere non potest Angelis, quod invictissimum est divinitatis argumentum. Atqui certò cognoscere secreta cordium, est invictissimum divinitatis argumentum. Ergo, &c. Major patet. *Prob. min.* Illud est invictissimum divinitatis argumentum, quo Christus demonstravit se esse Deum. Sed Christus ostendendo se certò cognoscere secreta cordium, demonstravit se esse Deum. Ergo, &c.

Prob. min. ex Patribus. Nam sic loquitur S. Ambrosius lib. 5. in Luc. *Dominus salvos volens facere peccatores, occultorum cognitione Deum se esse demonstrat.* Et S. Hieronymus loco supra laudato: *Si de Salvatore dicitur: Videns autem cogitationes eorum Jesus, nullusque potest videre cogitationes eorum, nisi solus Deus: ergo Christus Deus est, qui scrutatur corda, & probat renes.* Et S. Cyrillus Alex. loco item supra laudato: *Quenam igitur est illa ratio, quæ ad fidem (divinitatis Christi) adducit? Cognitio Deo conveniens. Omnia enim nosse uni Deo convenit. Excipit ergo (Jesus) Nathanaelem, non assentatiunculis eum sibi concilians, sed expositis iis quorum conscius erat, hominum corda quæ Deus est se nosse confirmans.* Et S. Petrus Chrysologus serm. 50. *Cape ejus divinitatis insignia: audi eum pectoris tui penetrasse secretum; aspice eum ad cogitationum tuarum latebras pervenisse: intellige eum cordis tui tacita nudare consilia.* S. denique Fulgentius lib. 2. ad Transmundum cap. 16. *Filius igitur ubique presens est, idem omnes audit & videt, & maiestatis sue plenitudine in abdita quoque & occulta penetrat, nec clamoribus admonendus est, qui cogitationes videt; adeoque verè Deus est.*

Prob. 3. ratione: quia dignitati & excellentiæ naturæ intellectualis cujuslibet connaturaliter debetur perfectum in actus liberos dominium, vi cuius de illis perfectè possit disponere, non solum quantum ad eorum productionem, vel permanentiam in esse, sed etiam quantum ad eorum manifestationem, ita ut non nisi ea consentiente, alteri naturæ rationali patere possint. Ergo necessarius ad certam actuum ejus liberiorum notitiam concursus non nisi ea consentiente connaturaliter à Deo exhiberi potest alteri naturæ intellectuali. Ergo actus ejus liberi, ea non consentiente, ab altera naturæ intellectuali cognosci non possunt, nisi dependentè à concursu supernaturali, vel saltem præternaturali. Atqui quod non potest aliter cognosci, non potest cognosci naturaliter, ut patet ex terminis. Ergo, &c.

Confirm. Ex S. Thoma hic q. 57. a. 4. in o. ubi sic ait: *Solus Deus cognoscit cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest. Cuius ratio est, quia voluntas rationalis creatura soli Deo subjacet, & ipse solus in eam operari potest.* Ex quibus verbis sic argumentor. Dominium quod habet creatura rationalis in actus suos liberos, subordinatur dominio Dei, qui est supremus rerum omnium Dominus. Ergo creatura rationalis jus non habet, ut actus ejus liberi non innotescant Deo ut sunt in se, nisi ea consentiente. E contra dominium quod habet creatura rationalis in actus suos liberos, non subordinatur dominio alterius creaturæ rationalis. Ergo jus habet, ut actus ejus liberi alteri creaturæ rationali non innotescant ut sunt

X in se,